

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Константин Трендафилов Константинов,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
за дисертационния труд на Венко Венков Иванов на тема *„Жилищната архитектура
на столичния Търновград XII-XIV век”*
за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висше
образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и
археология, докторска програма Археология

I. Данни за автора на дисертацията

Венко Венков Иванов е роден на 30.04.1986 г. в гр. Плевен. През 2010 г. завършва висше образование, ОКС-бакалавър във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, специалност Археология, а през 2012 г. магистърска степен по Археология в същия университет. От 2015 г. работи като археолог в РИМ-Плевен и като такъв взема участие като заместник-ръководител и член на екипа в редица археологически проучвания на знакови обекти от страната.

II. Данни за процедурата

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита от Филиала на НАИМ-БАН във Велико Търново на съвместно заседание със Секцията за средновековна археология и Филиала на НАИМ-БАН в Шумен, проведено на 02.06.2026 г. Със заповед на Директора на НАИМ-БАН (№ I 1124/30.06.2026 г.) е определен състав на научно жури, в който съм включен като член. Съгласно представения автореферат заключителното заседание по защитата е насрочено за 27.10.2026 г. Наличните по процедурата материали ми дават основание да приема, че дисертационният труд е допуснат до публична защита по установения ред.

III. Данни за дисертацията и автореферата

Структурата на дисертационния труд е класическа и е съобразена с характера на разглежданата проблематика. Той съдържа увод, четири глави, заключение, библиография, планове и образи, с общ обем 216 страници. Изследването е ясно структурирано и последователно преминава от историята на проучванията към мястото

на жилището в градоустройствената схема, архитектурните и конструктивните особености на постройките и накрая към вътрешното устройство и функционалната организация на жилищното пространство.

В Увода авторът аргументира актуалността на темата, определя предмета, целите, задачите, хронологическия и териториалния обхват и използваните методи. Съществено предимство е значително разширената емпирична база. Докато предходното дисертационно изследване на подобна тема на Янка Николова е основано на преки и косвени данни за около 60 постройки, настоящата работа използва наблюдения върху около 400 проучени жилища в Търновград, както и широк сравнителен материал от други градове на Второто българско царство и Византия. Основен източник са археологическите проучвания, включително публикувани изследвания, непубликувани ръкописи, теренна документация и лични наблюдения на проучвателите.

Първа глава представлява подробен преглед на историята на археологическите проучвания и развитието на научните представи за жилищната архитектура на Търновград. Авторът обособява три основни етапа – ранен, развит и съвременен. Този историографски преглед не е самоцелно изложение, а позволява да бъдат открити както натрупването на емпирична информация, така и ограниченията на отделните етапи и необходимостта от ново обобщаващо изследване.

Втора глава „Жилището в градоустройствената схема на столичния Търновград“ разглежда жилищното застрояване на Царевец, Трапезица и подградията. Добро впечатление прави разграничаването на различните модели на застрояване на двете цитадели. На Царевец се проследява преимуществено линейно разполагане на сградите по терасите, докато на Трапезица е регистрирано групиране на жилищата в отделни ядки или гнезда. Анализирани са и развитието на градската среда, включително постепенното съгъстяване на застрояването и стесняването на уличните пространства през XIV в.

Трета глава „Планировка и архитектура на жилищата в столичния Търновград“ има подчертан аналитичен характер. Разгледани са наземните и вкопаните жилища, плановите разновидности, жилищната площ и строителните техники. Авторът систематизира над 380 наземни и 19 вкопани жилища, като при плановата схема разграничава едноделни, двуделни и многоделни постройки. Полезен е и опитът за групиране на жилищата според площта им, което позволява по-ясно проследяване на различията в жилищната среда.

Четвърта глава е посветена на вътрешното устройство и функционалната натовареност на отделните части на жилищата. Анализирани са отоплителните съоръжения, избите, домашните хранилища, нишите, ямите, стълбищата, статичната мебелировка, прозорците и вътрешните прегради. Особено интересен е опитът за реконструкция на функционалното деление на сградите. На базата на археологическите данни авторът приема, че приземният етаж често е изпълнявал стопански, занаятчийски, търговски или битови функции, докато горният етаж по-вероятно е бил основната жилищна зона.

Заключението синтезира основните резултати от изследването. Авторът аргументира извода, че жилищната архитектура на Търновград не е изолирано явление, а в значителна степен следва общите строителни и планови традиции на градовете от Второто българско царство. Наред с това са открити специфики, свързани с релефа, различното развитие на отделните градски ядра, наличието на големи жилища и присъствието на вкопани постройките в столичната среда.

Представеният автореферат е с обем 56 страници и в достатъчна степен отразява структурата, съдържанието, основните резултати и приносите на дисертационния труд. По темата на дисертацията са посочени пет публикации от периода 2022–2025 г., които разглеждат основни аспекти на изследването – вкопаните жилища, функционалната организация и вътрешното устройство, уличната мрежа, строителната техника и жилищната архитектура на Трапезица.

IV. Научни приноси

В автореферата докторантът е формулирал десет научни приноса. Като цяло те отговарят на съдържанието и резултатите на дисертационния труд. Сред тях следва да се открият използването и въвеждането в научно обращение на непубликувани данни от археологически проучвания; същественото надграждане на досегашните изследвания върху жилищната архитектура на столичния Търновград; цялостното обвързване на жилищната среда с градоустройствения план и неговото развитие; анализът на уличната мрежа на Трапезица; изследването на вътрешното пространство и функциите на отделните части на дома; както и широкият сравнителен поглед към други градове на Второто българско царство и византийския културен кръг.

Според мен най-същественият принос на труда е, че за първи път след дисертационното изследване на Я. Николова от 1972 г. жилищната архитектура на Търновград е подложена на цялостен анализ върху многократно разширена изворова

база. Обединяването на данни за около 400 жилища, включително значителен обем непубликувана теренна документация, позволява на автора не само да систематизира натрупаната информация, но и да ревизира или прецизира част от по-старите представи за планировката, социалната среда и развитието на средновековната столица.

V. Бележки и препоръки

Без да поставям под съмнение качествата и приносния характер на дисертационния труд, към него могат да бъдат отправени няколко бележки, които имат преди всичко препоръчителен характер и биха били полезни при евентуалното му бъдещо публикуване:

1. На места изложението би могло да бъде допълнително синтезирано, особено при представянето на историята на проучванията и подробното описание на отделни археологически ситуации. Това би открито още по-ясно собствените аналитични изводи на автора.

2. Сравнителният анализ с жилищната архитектура на византийския културен кръг е важен за труда, но в бъдеща публикация би могъл да бъде развит по-систематично чрез по-ясно формулирани критерии за сравнение между отделните градски центрове.

3. Част от интерпретациите, свързани със социалния статус на обитателите, функциите на помещенията и реконструкцията на вторите етажи, по необходимост имат хипотетичен характер. Добре би било в окончателна публикация още по-отчетливо да се разграничат сигурните археологически данни от реконструктивните предположения.

4. Текстът се нуждае от допълнителна езикова и техническа редакция. На места се срещат повторения, граматически неточности и технически грешки, чието отстраняване би подобрило значително качеството на бъдещото монографично издание.

VI. Заключение

Направените бележки не променят общата ми положителна оценка. Дисертационният труд показва способността на автора да издирва, систематизира и критично анализира значителен по обем археологически материал, да формулира аргументирани изводи и да поставя резултатите в по-широк сравнителен контекст. Всичко това ми дава основание да заключа, че са налице необходимите качества и

научни приноси за присъждане на Венко Венков Иванов на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, специалност Археология.

23.08.2026 г.

гр. Шумен

доц. д-р Константин Константинов